

LITERATURA

JAUME COLL MARINÉ

Proses, de Joan Vinyoli, o l'obrador del poeta

La descoberta d'una carpeta al fons Joan Vinyoli, a l'Arxiu Comarcal de la Selva, ha tret a la llum la vessant narrativa del poeta, en què també s'intueix el seu viure poètic.

Joan VINYOLI
Proses.
Barcelona: L'Avenç,
2024. 272 p., 20 €

Davant d'un volum com aquest —és dir, un volum que presenta un conjunt important d'obra inèdita d'un autor important—, generalment, com a lectors, se'ns obren dues possibilitats: o bé és una carpeta oblidada que l'autor, pel que fos, no va poder publicar en vida —i llavors potser som davant d'una part més (potser important) *dins* el cos d'obra de l'autor—, o bé tenim a les mans un conjunt de papers que l'autor no va voler publicar, segurament perquè els considerava insuficients o fallits en algun punt —i som davant d'un plec d'obra, com a molt, *lateral*, és a dir, que acompanya l'obra canònica de l'autor, i ens ajuda a fer-hi sentit com a lectors, però ens hi acabem acostant més per la mà que l'ha escrita que no pas per la possible cosa de literatura que les sosté.

En el cas d'aquestes *Proses*, crec que som a l'entremig, per diverses raons. La primera, perquè aquest llibre no va ser res finalment pensat per Vinyoli, sinó que es tracta d'un aplec de tota la prosa literària llegidora —és a dir, més o menys acabada— que Vinyoli va conservar. A la introducció, Georgina Torra, curadora del volum, ja ens explica que Vinyoli va guardar bona part de l'obra en prosa que havia fet al llarg dels anys en una carpeta amb el nom «Proses» —i fa la impressió que aquella carpeta tenia una voluntat més d'ordenació privada de materials que no pas de projecte de publicació. Aquest criteri de recopilació maximalista que segueix Torra —el més sensat que es podria prendre, segurament— fa que trobem seguides proses d'intenció i qualitat força diverses, i, aplegades entre les mateixes cobertes, proses que són tot just balbuces adolescents o temptatives d'estil i peces de gruix i qualitat més que notables. És a dir, que és feina dels lectors destriar-nos el gra de la palla —i segurament és bo que sigui així.

Una altra raó és que del volum també se'n dedueix la voluntat explícita de Vinyoli de deixar la prosa a banda més o menys en el moment

de publicar *El Callat*, el 1956, que és el punt de partida de la poètica profunda de la seva obra madura. En el moment d'*El Callat*, Vinyoli veu en la poesia l'expressió màxima d'un donar-se a l'experiència fonda de la vida, és a dir, que el poema és la cosa que li fa més sentit com a expressió del misteri del viure. D'alguna manera, en aquest moment, sembla que decideix que no serà prosista. A *El Callat*, i com apunta al pròleg, Vinyoli es fa seva la idea d'Eliot que el poema és, tot ell, metàfora d'alguna cosa; a partir d'aquest llibre pren consciència que «les paraules —escrui tot acarant-se a l'autor dels seus versos— ja no signifiquen en ell el mateix: ni, en tant que signes, ja no al·ludeixen a la realitat quotidianitat, sinó a la que el poeta entreveu en la seva experiència profunda». Qualsevol poema és, doncs, metàfora del viure interior del poeta, és a dir, d'aquell centre moral i gairebé epistemològic que percep i pensa el món, i que intueix que hi ha alguna cosa molt més fonda endins de la percepció i del pensar del que, en la cosa quotidiana del viure, se li presenta; això, en la mesura que aquest *pensar el món* també li fa intuir en el món alguna cosa de més profunda del que pot arribar-ne a percebre. Llavors —sembla que pensi Vinyoli (i tants altres de la seva corda)—, hi ha un abisme d'existència en el món que, allà al fons més fons, connecta amb l'abisme d'existència que intueixo en el meu centre moral i de pensament. I, igualment, si intueixo que no *rebo del tot* el món que se'm presenta als sentits, puc intuir que el que impedeix la percepció neta del món és en mi, com una mena de tel que se'm posa als ulls i que obre una mena de distància absoluta entre el subjecte i la cosa i entre el subjecte i el fonament de la seva pròpia experiència —com el vidre d'una finestra que no em deixa accedir *de fet* al món exterior, diran Ortega o Merleau-Ponty o Heidegger—; llavors intueixo que hi ha d'haver una possibilitat de percebre *completament* el món, de conèixe'l completament; és a dir, que aquell abisme

Algunes de les proses més reeixides del volum, a mig camí de l'assaig filosòfic, la narració i el poema en prosa, són textos que desemboquen en el pròleg d'*El Callat*. La vena literària dels darrers textos en prosa li tendeix a la cosa lírica o bé a la cosa filosòfica assagística, però dins seu encara hi és barrejada.

que deia, es faci clar als ulls. Aquesta intuïció només pot ser pensada amb la filosofia o mostrada amb la cosa de l'art, amb el poema. Així doncs, el poema, entès d'aquesta manera, només pot ser un desplaçament d'aquesta meravella davant de l'abisme de l'existència enfora de mi i cap a una cosa més o menys comuna que és la paraula.

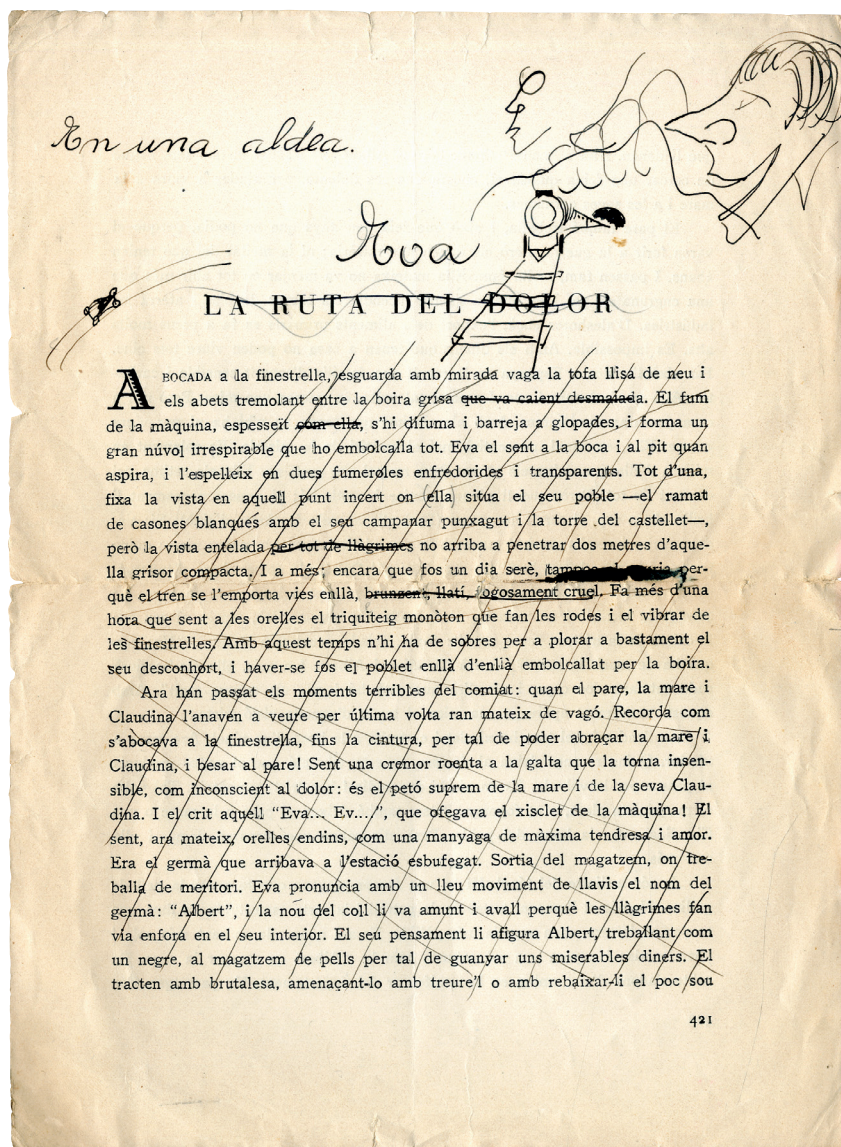
Doncs bé, en la mesura que Vinyoli, d'alguna manera, *descobreix* això, també sembla que s'ha d'adonar que tot el que feia amb la prosa, per molta intenció reflexiva o filosòfica que hi fiqués, li quedava en aquella «voluntat d'art» que oposava a la «poesia». És a dir, si «entre ser poeta o simplement viure, hi ha una bella possibilitat, que és viure poèticament», com llegim a «Pel camí dels mesos» —una peça que ella sola dona sentit a la publicació de *Proses*—, que vol dir viure a l'aguait de trobar aquells mots que *diuen (mostren)* alguna cosa d'aquest viure profund. *Viure poèticament*, d'alguna manera, s'oposaria a alguna cosa així com un *viure formal*, és a dir, a un viure gairebé en podríem dir *d'ofici*.

Bé, doncs, un cop s'entén l'escriptura així, com a moment gairebé d'il·luminació en el misteri del viure, es fa més o menys clar que la forma *prosa* li havia de passar a ser del tot ineficaç, perquè el que ens diu Vinyoli al pròleg d'*El Callat* és que *el que li interessa és el coneixement de la vida profunda de les persones, i que la forma que li és més assumible per a aquest coneixement és el diquem-ne pensament líric*: el poema com a moment de presa de consciència de l'existència pròpia i del món.

(És evident que Vinyoli concep la literatura així per al moment de creació —de l'impuls de la creació—, i no per al moment de *textualització* de l'experiència que val la pena de

conservar en paraules en la mesura que *diran* alguna cosa, que seran coneixement d'alguna cosa).

Seguint això, és interessant veure que algunes de les proses més reeixides del volum, com ara aquest «Pel camí dels mesos», o «Un diàleg», a mig camí de l'assaig filosòfic, la narració i el poema en prosa, són textos que, d'alguna manera, desemboquen en aquest pròleg d'*El Callat* (i, fins i tot, sembla que parteixin del «Carles Riba i el seu concepte de poesia», de 1954). És a dir, la vena literària d'aquests darrers textos en prosa li tendeix o bé a la cosa lírica o bé a la cosa filosòfica assagística, però dins

Il·lustracions de Joan Vinyoli fetes sobre les galerades de «La ruta del dolor». Fotografia: Fons Joan Vinyoli, ACSE.

seu encara hi és barrejada. De fet, aquesta tendència fa l'efecte que és general en molta de la producció en prosa de la secció «Proses dels anys cinquanta» i part de la de «Proses dels anys quaranta», algunes de les quals, com apunta Torra a la introducció, es transformaran en algun dels *Poemes en prosa*: s'hi barreja la cosa lírica i la cosa del pensament racionalitzable.

D'altra banda, una cosa innegablement interessant de resseguir és el que Torra anomena «complementarietat entre vers i prosa» al llarg de l'obra de Vinyoli. Es tracta d'una complementarietat més implícita que explícita i que respon a qüestions diverses. Primer, al que en podríem anomenar la construcció de la veu i del pensament literari; però, més endavant —sembla—, respon sobretot a la revisitació que Vinyoli fa de la obra pròpia en diversos moments de la seva vida, quan, de les proses seves d'altre temps, tot reconeixent-s'hi, se'n serveix per a l'escriptura de textos nous.

Llegint el llibre de cap a cap anem trobant aquests ressons en la construcció de l'imaginari, i trobem algunes proses que bé podrien ser l'explicació d'algun poema no escrit —o, si més no, no publicat. Però, més enllà d'això, hi trobem els temptejos d'un escriptor amb alguns resultats més que destacables (a part del «Pel camí dels mesos» que he esmentat fa un moment), com, dels anys quaranta, potser, «Ciutat vora el mar» o «Els inguaribles» —que ja se'ns diu que va ser reescrita als anys setanta—; com també hi ha el to més o menys sostingut de la majoria de les diguem-ne narracions filosòfiques dels cinquanta. Són algunes peces que valen per al llibre i que sens dubte eixamplen una mica més com hem d'entendre l'obra de Vinyoli —malgrat, val a dir-ho, algunes inseguretats formals que trobem aquí i allà.

Finalment, tenen un interès especial, també, els quatre textos posteriors als anys 50, que Torra reuneix en l'apartat «Altres proses». Són interessants pel to gairebé epistolar o

Il·lustració de Joan Vinyoli en un sobre, probablement feta als anys setanta. Fotografia: Fons Joan Vinyoli, ACSE.

dietarístic que agafen i perquè l'esforç de ficcionalitzar-se la vida que havíem llegit en molts textos anteriors sembla que desapareix. Si potser podríem seguir amb naturalitat els salts d'estil i de maneres que hi ha tot anant de les primeres proses fins a les dels cinquanta, aquestes ja són tota una altra cosa —potser perquè no li poden ser el que volia que la prosa li hagués estat. Són unes proses que traspuen una ambició molt més baixa, i potser per això l'estil que hi llegim és generalment netíssim (més net que el de molts dels *Poemes en prosa*, escrits i reescrits gairebé els mateixos anys). D'altra banda, si bé en alguns aspectes són lluny dels textos vinyolians que ja coneixíem, quan els llegim, sembla que hi podem reconèixer alguna cosa així com el Joan Vinyoli que s'encara a l'autor dels poemes —si seguim el joc que ell mateix feia al pròleg d'*El Callat*—, especialment en les tres primeres de la secció: un Joan Vinyoli que es pensa a si mateix des de l'experiència més íntima o des del somni —i lluny de

la *poesia* que potser li havia entebolit alguna prosa anterior.

Sigui com sigui, Torra ha fet una feina que calia fer: ordenar i publicar una part que ara podem considerar destacable de l'obra d'un autor central per a la poesia catalana de la segona meitat del XX (i del que portem del XXI). I el resultat és un llibre divers, en intencions i qualitats, però que en fa conèixer un gruix considerable de textos que fins ara eren inèdits o mal coneguts; un llibre que eixampla Vinyoli i que ens ajuda a entendre'n més bé la complexitat amb què va plantejar la seva obra. ■